

การพัฒนารูปแบบการยุติข้อพิพาทแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี The Participatory Development Model of the Dispute Resolution: A Case Study of Phlapphla Chai Sub-district Administrative Organization, U-Thong district, Suphanburi Province

ชลองบุญ พังลำ¹ ธีรศักดิ์ ลีละพัฒนา² และ พิรพัฒน์ พันศิริ³
Chalongboon panglum¹ Theerasak lelapattana² and Phiraphath Phansiri³

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการยุติข้อพิพาทแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี” มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอการบริหารจัดการยุติข้อพิพาทแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี 2. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการยุติข้อพิพาทแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

โดยการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ ผู้นำชุมชน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง และผู้ที่มีข้อพิพาท จำนวน 10 คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ผลการวิจัยพบว่า

การบริหารจัดการยุติข้อพิพาทแบบมีส่วนร่วม ต้องตั้งเป็นรูปแบบคณะกรรมการ อันเกิดจากบุคคลหลายฝ่าย เช่น กรรมการหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาท และคู่กรณีพิพาท โดยบุคคลภายนอกที่มาดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องที่พิพาทที่จะสามารถช่วยตัดสินกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งพบปัญหาและอุปสรรค ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการยุติข้อพิพาท การสมานฉันท์ หรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน พบปัญหาต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ปัญหาด้านการปฏิบัติงาน พบว่า บุคลากรที่ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีความเอนเอียง ไม่เป็นกลาง คู่กรณีจึงไม่เคารพต่อผลการตัดสิน 2) ปัญหาด้านบุคลากร พบว่า ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ด้านกฎหมาย และบุคลากรที่ปฏิบัติงานขาดองค์ความรู้และประสบการณ์ 3) ปัญหาด้านงบประมาณและทรัพยากร พบว่า งบประมาณที่ได้รับจัดสรรมีน้อย และการเบิกจ่ายตามระเบียบของทางราชการมีความ

¹สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Law Program, Faculty of Humanities and Social Science, Nakhon Pathom Rajabhat University

E-mail: oede_ee@hotmail.com

²สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Law Program, Faculty of Humanities and Social Science, Nakhon Pathom Rajabhat University

E-mail: note_161@windowsslive.com

³สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Community Development Program, Faculty of Humanities and Social Science, Nakhon Pathom Rajabhat University

E-mail: pheerathano@hotmail.com

ยุ่งยาก โดยแนวทางในการสร้างการบริหารจัดการยุติข้อพิพาทแบบมีส่วนร่วมให้มีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลดีมากยิ่งขึ้นต้องประกอบไปด้วย การสร้างองค์ความรู้ด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้บุคลากร และสร้างองค์ความรู้ในกฎหมายพื้นฐานแก่คนในชุมชน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม การยุติข้อพิพาท

Abstract

The purposes of research “The participatory development model of the dispute resolution: a case study of Phlapphla Chai sub-district Administrative Organization, U-Thong district, Suphanburi province” were 1) to study the problems, obstacles, and administrative recommendations on the participation of dispute resolutions. , and 2) to analyze and synthesize the participatory development model of the dispute resolution: a case study of Phlapphla Chai Sub-district Administrative Organization, U-Thong district, Suphanburi province.

This research was the qualitative research. The samples of research were the local leaders in the community in Phlapphla Chai sub-district who comprised 10 persons selecting from the local leaders, namely the chief executive, chief administrator, deputy chief administrator, village headman (Kam-Nun), headman (Poo-Yai-Baan), directly administrative officers, and people with dispute resolution. The tools of this research were composed of questionnaires and focus group with 2 times. The results showed that;

The participatory management should appoint a board committee structure which consisted of the village directors, directly administrative officers, and the litigant. The outsider who acted as disputes settler must be the person knowing about disputing issues and solving the problems. There were mainly 3 work problems of the dispute resolution, namely 1) For the work problem, it revealed that the personnel, acting as the disputes reconciliatory, was not neutral, so the litigant didn't accept the judgement ,2) For the personnel problem, it showed that the officers lacked of the legal knowledge and experience, and 3) For the problem of budget and resources, it found that there was an inadequate budget including of complicated official disbursement. The guidelines for making the participatory managing in sub-district networks' cooperation toward litigant should create the legal knowledge on the participation of dispute resolutions for administrative officers. It should create the basically legal knowledge for people in community as well.

Keywords: Participation, Dispute resolution

วันที่รับบทความ: 13 พฤษภาคม 2563

วันที่แก้ไขบทความ: 18 กันยายน 2563

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ: 29 กันยายน 2563

1. ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2561) ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2560 ได้บัญญัติรับรองหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น การกำหนดให้สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชน ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิเข้าชื่อร่วมกันเพื่อเสนอข้อบัญญัติหรือเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นได้ ในการดำเนินงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเปิดเผยข้อมูลและรายงานผลการดำเนินการให้ประชาชนทราบ โดยต้องมีการกลไกให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วย ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงต้องมุ่งเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

จากการศึกษาข้อมูลชุมชนภาคสนามและข้อมูล RECAP พื้นที่ต่าง ๆ ในตำบลเครือข่ายคูความร่วมมือนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมพบว่าหลายพื้นที่ที่มีการบริหารจัดการพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามจากการสะท้อนข้อมูลของประชาชนในพื้นที่มีประเด็นที่น่าสนใจคือ แม้การบริหารตำบลโดยองค์การบริหารส่วนตำบลจะมีการจัดการที่ดี แต่การบริหารจัดการดังกล่าวอยู่ภายใต้แนวนโยบายของรัฐเป็นหลัก ซึ่งเป็นการบริหารจัดการการจัดทำแผนที่ให้ประชาชนภายในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมแค่เพียงกระบวนการในการจัดทำแผน แต่ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ซึ่งเป็นการพัฒนาโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้จัดให้ทั้งหมด จึงเห็นว่าคนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การมีส่วนร่วมในการยุติข้อพิพาท เพื่อเป็นการลดเวลา ลดค่าใช้จ่าย และเป็นการคืนความยุติธรรมให้คู่กรณีได้อย่างรวดเร็วที่สุด โดยองค์การบริหารส่วนตำบลปลื้มพลไชย มีปัญหาการยุติข้อพิพาทค่อนข้างมาก ซึ่งหน่วยงานเองได้ดำเนินการแก้ไขข้อพิพาทดังกล่าว แต่ยังขาดความคล่องตัว ทั้งในด้านบุคลากร งบประมาณ และสถานที่ ส่งผลให้ประชาชนที่เป็นคู่กรณีพิพาทไม่ได้รับการช่วยเหลือในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้อย่างเต็มที่ ในทางปฏิบัติดังกล่าวบุคคลที่ทำหน้าที่ในการยุติข้อพิพาทเบื้องต้นนั้น นอกเหนือจากหน่วยงานราชการแล้ว ยังประกอบไปด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนที่ทำหน้าที่ในการยุติข้อพิพาทของคู่กรณีที่เกิดขึ้น

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรมีการศึกษาการสร้างรูปแบบการยุติข้อพิพาทแบบมีส่วนร่วมในชุมชนของ องค์การบริหารส่วนตำบลปลื้มพลไชย อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อแสวงหากระบวนการ แนวทางการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารจัดการตำบลแบบมีส่วนร่วม และนำเสนอรูปแบบที่เหมาะสมกับพื้นที่ในภูมิภาคตะวันตกต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอการบริหารจัดการยุติข้อพิพาทแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลปลื้มพลไชย อำเภออุทุมพร จจังหวัดสุพรรณบุรี

2.2 เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการยุติข้อพิพาทแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลปลื้มพลไชย อำเภออุทุมพร จจังหวัดสุพรรณบุรี

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้แบบสัมภาษณ์เจาะลึก ประกอบกับการจัดประชุมสนทนากลุ่ม เพื่อนำไปสู่การค้นหารูปแบบการยุติข้อพิพาทแบบมีส่วนร่วมในชุมชน ดังนี้

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

โดยการศึกษาจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาจากภาคสนาม ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) และการจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group)

3.2 กลุ่มตัวอย่างและวิธีการสุ่มตัวอย่าง

3.2.1 กลุ่มประชากรเป้าหมาย

ผู้วิจัยใช้หน่วยในการวิเคราะห์ในระดับจุลภาค (micro level) คือ ระดับบุคคล โดยผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายหลักที่ใช้สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ได้แก่ ผู้นำชุมชน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดฯ รองปลัดฯ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง และผู้ที่มาขอรับการบริการขององค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นการสัมภาษณ์เพื่อค้นหาข้อมูลจากบุคคลหลายประเภท

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้สำหรับการจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดฯ รองปลัดฯ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง ผู้นำชุมชน และ ผู้ที่มาขอรับการบริการขององค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกันกับการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยเป็นการสนทนากลุ่มเพื่อสังเคราะห์ความคิดเห็นร่วมกัน

3.2.2 การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เจาะลึกและการจัดประชุมสนทนากลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างที่ถูกเลือกแบบเจาะจงซึ่งเป็นผู้นำชุมชนหรือมีประสบการณ์ ที่สามารถให้ความรู้ ความคิดเห็น หรือ ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการตำบลแบบมีส่วนร่วมในการยุติข้อพิพาท และยินดีถ่ายทอดข้อมูล โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายไว้ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดฯ รองปลัดฯ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง ผู้นำชุมชน และผู้ที่มาขอรับการบริการ จำนวน 10 คน โดยผู้วิจัยจะเน้นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นฯ กำนัน และ ผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาโดยตรง ส่วนในกลุ่มอื่นนั้น เช่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ที่มาขอรับการบริการ เป็นการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหา ในมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริหารจัดการตำบลแบบมีส่วนร่วมในเรื่องที่เกี่ยวกับการยุติข้อพิพาท

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้สำหรับการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดฯ รองปลัดฯ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง ผู้นำชุมชน และ ผู้ที่มาขอรับการบริการ จำนวน 30 คน โดยการจัดสนทนากลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง แบ่งออกเป็น ครั้งที่ 1 เพื่อเป็นการศึกษาถึงการนำชุมชนต้นแบบมาปรับใช้ และครั้งที่ 2 เป็นการสนทนากลุ่ม เพื่อเป็นการสรุป ค้นข้อมูลสู่ชุมชน เสนอแนะเพิ่มเติมก่อนเขียนร่างโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.3 พื้นที่การศึกษาวิจัย

ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เนื่องจากพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการชุมชนและเป็นเครือข่ายการทำงานร่วมกันของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ใช้คำถามในการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และสัมภาษณ์แบบ face to face ซึ่งคำถามที่สัมภาษณ์จะเป็นประเด็นที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยคำถามเหล่านี้เกิดจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ จากนั้นจึงให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความชำนาญเกี่ยวกับการจัดการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการข้อยุติพิพาท การบริหารจัดการกับความขัดแย้งเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์/ตีความข้อมูลเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการการถอดถ้อยคำจากการให้สัมภาษณ์แบบคำต่อคำ จดบันทึก การสังเกตการณ์ และคัดลอกข้อความสำคัญจากเอกสารและบันทึกอย่างละเอียด เพื่อให้การตีความและการกำหนดประเด็นที่สำคัญได้อย่างถูกต้องเชื่อถือได้ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์

เนื้อหา (content analysis) เพื่อกำหนดหัวข้อ/กลุ่มหัวข้อแนวคิดสำคัญ (topic/category) แบบแผนแนวคิดสำคัญอันเป็นแก่นสาระหลัก (pattern/themes) เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัย สรุปรายงานการดำเนินการ พร้อมให้

4. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1

1. รูปแบบในการยุติข้อพิพาทแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญมีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า ในชุมชนนั้นมีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในเรื่องการยุติข้อพิพาท โดยการตั้งเป็นรูปแบบคณะกรรมการ อันเกิดจากบุคคลหลายฝ่าย เช่น กรรมการหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาท และคู่กรณีพิพาท โดยบุคคลภายนอกที่มาดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องที่พิพาท ที่จะสามารถช่วยตัดสินกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้

2. ปัญหาด้านการปฏิบัติงาน

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญมีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่าปัญหาด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องที่เกิดขึ้นนั้น มีสาเหตุมาจากตัวบุคคลที่มีความเอนเอียงไม่ยุติธรรม จึงส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือในการตัดสินกับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น

3. ปัญหาด้านบุคลากร

3.1 บุคลากรมีไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือยุติข้อพิพาท เนื่องจากปริมาณงาน มีมากกว่าผู้ปฏิบัติงาน

3.2 บุคลากรที่ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้ในการไกล่เกลี่ย เพื่อยุติข้อพิพาท ส่งผลให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่อาจสำเร็จได้

4. ปัญหาด้านทรัพยากรและงบประมาณ

ในด้านงบประมาณนั้น มีปัญหาค่อนข้างมาก เพราะหน่วยงานหรือบุคลากรที่ทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ หรืออาจได้รับเงินงบประมาณสนับสนุน แต่น้อยมาก ประกอบกับการเบิกจ่ายตามระเบียบของทางราชการค่อนข้างยุ่งยาก หลายขั้นตอน ไม่สะดวกต่อการเบิกจ่าย

วัตถุประสงค์ที่ 2

ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญแต่ละท่าน มีความเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่ารูปแบบการจัดการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนของตำบลพลับพลาไชยในเรื่องการยุติข้อพิพาท สมานฉันท์ในชุมชน หรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่จะส่งผลให้การบริหารจัดการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยที่สุดนั้น ต้องประกอบด้วยสิ่งดังต่อไปนี้ คือ

1. ต้องให้บุคลากรที่ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีความรู้พื้นฐานในเรื่องกฎหมายที่ใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เช่น กฎหมายพื้นฐาน กฎหมายที่ดินหรือกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น สัญญาต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐาน เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงาน ที่สามารถยุติกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้

2. ต้องสร้างองค์ความรู้ด้านกฎหมายให้กับคนในชุมชน อย่างน้อยเพื่อให้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมาย รู้จักเคารพสิทธิ หน้าที่ของคนในชุมชนด้วยกัน ไม่ก่อการกระทบสิทธิซึ่งกันและกัน

5. อภิปรายผลการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการยุติข้อพิพาทแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี” ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1

1. รูปแบบในการจัดการตนเองแบบมีส่วนร่วม

ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ เห็นไปในทางเดียวกันว่า ในชุมชนมีรูปแบบการจัดการตนเองแบบมีส่วนร่วม อันเกิดจากคนในชุมชน ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการประสานงาน เพื่อจัดหาบุคคลหรือหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องเข้าร่วมในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยการตั้งเป็นรูปแบบของคณะกรรมการจัดการกับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านและคูกรณีที่เกี่ยวข้องและจะมีการเชิญบุคคลจากหน่วยงานอื่นเข้าร่วมในการยุติข้อพิพาทด้วย อันเป็นการแก้ไขปัญหามาได้ตรงจุด ชาวบ้านซึ่งเป็นคูกรณีพิพาทได้รับการแก้ไขเยียวยาได้อย่างรวดเร็ว

ในกรณีที่มีการมาร้องทุกข์ที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ณ ที่ทำการขององค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย จะมีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องรับเรื่องและดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้ตามระบบขั้นตอนของทางราชการ โดยเจ้าหน้าที่ที่ทำงานหลักในเรื่องเกี่ยวกับการยุติข้อพิพาทหรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ได้แก่ นิติกร หัวหน้าสำนักปลัดฯ เป็นต้น การจัดการเกี่ยวกับเรื่องร้องเรียนอื่น ๆ จะมีการแบ่งหน้าที่กันให้หน่วยงานกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“ในกรณีที่มีปัญหาข้อพิพาทดังกล่าวด้วยภารกิจขององค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย เวลาที่รับเรื่องร้องเรียนในกรณีเหตุรำคาญ จะให้กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเป็นเจ้าหน้าที่ในการนำไปสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท”

คณะกรรมการที่ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้น จะแต่งตั้งจากคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยบุคคลเหล่านี้มีความใกล้ชิดกับคนในหมู่บ้าน ทราบรายละเอียดดีเกี่ยวกับปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมในระดับที่ 3 คือ การมีส่วนร่วมในระดับให้เข้ามามีบทบาท (To Involve): เป็นลักษณะที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องในกระบวนการวางแผนและตัดสินใจ ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างจริงจัง โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การวางแผนงาน โครงการ และวิธีการปฏิบัติงาน ซึ่งหน่วยงานภาครัฐ มีหน้าที่จัดระบบอำนวยความสะดวกและยอมรับการเสนอแนะ และมีการตัดสินใจร่วมกับภาคประชาชน มีตัวแทนภาคประชาชนเข้าร่วม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2559) โดยสอดคล้องกับการดำเนินการของคนในชุมชนในเรื่องการมีส่วนร่วมในการยุติข้อพิพาท เนื่องจากชุมชนมีการตั้งเป็นคณะกรรมการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยมีการเชิญหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องและคูกรณี มาทำเข้าใจร่วมกันและหาข้อยุติร่วมกัน ส่งผลให้สามารถคลี่คลายกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานของสมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2540) กล่าวว่า องค์ประกอบขององค์กรชาวบ้านเป็นกลุ่มชุมชนที่มีอุดมการณ์ร่วมกันมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกันมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีการรวมกลุ่มกัน เช่น ผู้นำทางความคิด ผู้นำทางศีลธรรม ผู้นำทางด้านอาชีพ ผู้นำด้านการพูด ผู้นำที่สามารถประยุกต์งานราชการกับเป้าหมายเพื่อชาวบ้านได้ มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ตามตำแหน่ง โดยสอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“ในส่วนการจัดการกรณีพิพาทของตำบลพลับพลาไชย ใช้วิธีการแจ้งให้ผู้นำชุมชนในหมู่บ้าน ซึ่งมีอยู่ 2 รูปแบบ 1. ผู้นำชุมชนฝ่ายปกครอง ซึ่งดูแลโดยผู้ใหญ่บ้านพร้อมคณะกรรมการหมู่บ้าน 2. ผู้นำชุมชนฝ่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือสมาชิกสภาท้องถิ่นประเภทที่อยู่ตำบลพลับพลาไชย คือ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และจะมีหัวหน้าสายตรวจ คือเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าไปร่วมไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งเป็นกรรมการของศูนย์ยุติธรรม”

โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ดังกล่าวสอดคล้องกับหลักยุติธรรมชุมชน (Community Justice) หมายถึง การป้องกันอาชญากรรม และกิจกรรมที่เกี่ยวกับความยุติธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ในความรับผิดชอบของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมหน่วยใดหน่วยหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันหรือในกิจกรรมนั้น ๆ โดยมีเป้าหมายสุดท้ายเพื่อคุณภาพชีวิตของชุมชน (Karp, D. and Clear, 2000) ชุมชนได้มีการจัดการรูปแบบการมีส่วนร่วมของคน ในชุมชน ในเรื่องยุติธรรมชุมชนและการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งชุมชนมีปัญหามากหลาย เช่น ปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาที่ดินสาธารณะประโยชน์ ปัญหาผลกระทบทางอากาศ ปัญหาหนี้ในระบบ เป็นต้น สอดคล้องกับทฤษฎีการแก้ปัญหา (Problem solving) เป็นทฤษฎี ที่เป็นการแก้ปัญหาขั้นต้น จากจุดเล็กเพื่อไม่ให้ปัญหานั้นลุกลามขยายเป็นวงกว้าง ซึ่งอาจทำให้เป็นปัญหาที่ใหญ่จนอาจจะแก้ไขไม่ได้ในระดับชุมชน โดยปัญหาส่วนมากนี้ จะเป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่

ต้องเร่งในการแก้ไขปัญหานี้ทันที โดยวิธีการแก้ไขปัญหานี้มีความหลากหลาย จึงมีความจำเป็นต้องเลือกรูปแบบที่เหมาะสมกับปัญหาแต่ละประเภท (McNamana, 2559)

โดยสอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญว่า

“ในกรณีการแก้ไขข้อพิพาทที่เกิดขึ้นนั้น ทางเราจะเข้าไปทำการตรวจสอบถึงปัญหาว่ามีความเป็นมา ความต้องการของคนในชุมชนเป็นอย่างไร ใครได้รับความเดือดร้อนในปัญหานั้น ๆ เมื่อสรุปได้ข้อเท็จจริงแล้วก็จะใช้หลักการไกล่เกลี่ยเป็นหลัก”

โดยรูปแบบของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีหลายระดับ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่ละบุคคลหรือแต่ละหน่วยงานมีอำนาจในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาร่วมกันแตกต่างกัน โดยสอดคล้องกับข้อเสนอของ Cohen & Norman Upoff (2523) Lee J. Cary (2519) ที่อธิบายรูปแบบการมีส่วนร่วม สามารถแยกประเภทของการมีส่วนร่วมออกเป็น 8 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมประชุม การมีส่วนร่วมสนับสนุน การมีส่วนร่วมในฐานะกรรมการ การมีส่วนร่วมในฐานะผู้นำ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล และสอดคล้องกับกรอบการมีส่วนร่วมของ OECD (ปรณิ์ เข้มมงคล และสุวรรณา ร่องวิริยะพาณิช, 2562) โดยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือในการปฏิบัติการ หรือผลประโยชน์ต่าง ๆ นั้น ประชาชน ในพื้นที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมที่ต่างกัน ขึ้นอยู่กับบุคคลที่ทำการไกล่เกลี่ย เพื่อยุติข้อพิพาทนั้น เป็นบุคคลที่คู่กรณีให้ความเคารพนับถือยำเกรงหรือไม่ หรือเป็นบุคคลที่ให้ความเกรงใจหรือไม่ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อความสำเร็จในการยุติข้อพิพาททั้งสิ้น โดยสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“เป็นผู้ไกล่เกลี่ยในหมู่บ้านอยู่นานแล้ว โดยเอาคู่กรณีทั้ง 2 มานั่งคุยกันและส่วนใหญ่เป็นคนในหมู่บ้านอยู่แล้วจะตกลงกันได้ เพราะคนในหมู่บ้านมีความเกรงใจ อาศัยความเคารพนับถือยำเกรงกัน” ได้เป็นขั้นตอนและกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ดังนี้

ขั้นตอนของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

1. เมื่อมีข้อพิพาทที่คู่กรณีตกลงกันไม่ได้ จะนำมาสู่ระบบของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
2. รูปแบบของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นจะเกิดขึ้นจากคู่กรณีและนิติกร กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน และเชิญเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้าร่วมในการเจรจาไกล่เกลี่ยตามข้อเรียกร้องของทั้งสองฝ่าย
3. เมื่อได้ข้อตกลงตามที่เรียกร้อง ให้จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร หรือทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน

2. ปัญหาด้านการปฏิบัติงาน

การดำเนินการเพื่อยุติข้อพิพาทอันเกิดจากคนในชุมชนนั้น มีปัญหาในการดำเนินงานหลายกรณี เนื่องจากรูปแบบของการจัดการตนเองแบบมีส่วนร่วมนั้น เกิดจากการตั้งเป็นคณะกรรมการ ประกอบด้วยคณะกรรมการหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกรณีพิพาท และคู่กรณีพิพาท ซึ่งมีปัญหามาจากตัวบุคคลที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน เช่น ความไม่เป็นกลาง ความเอนเอียงของผู้ปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญท่านหนึ่งกล่าวว่า

“กรรมการบางท่านไม่ได้ทำตามภาระหน้าที่ และปัญหาด้านการปฏิบัติงานของศูนย์ยุติธรรม ในกรณีที่จะต้องมีส่วนนำชุมชนลงพื้นที่ แต่ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ก็เปรียบเสมือนนักการเมืองเวลาที่ลงพื้นที่มักจะคำนึงคะแนนเสียงเป็นหลัก ดังนั้นเวลาปฏิบัติงานจึงขาดความเที่ยงตรง และผลภักวะให้ทางองค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชยเป็นผู้ตัดสินใจแทน”

3. ปัญหาด้านบุคลากร

ในด้านปัญหาการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจนั้น มีปัญหาด้านบุคลากรอยู่หลายด้าน เช่น ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ด้านกฎหมาย หรือมีแต่น้อย ไม่เพียงพอต่อปริมาณงาน โดยผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ กล่าวว่า

“ปัญหาด้านบุคลากร ตำแหน่งนิติกรยังไม่มี และเจ้าหน้าที่ที่เป็นนิติกรก็ยังไม่มีประสบการณ์เท่าที่ควร ต้องมีการฝึกทักษะบางอย่างในการที่จะเข้าร่วมไกล่เกลี่ยในกระบวนการยุติธรรมชุมชนด้วยตนเอง”

จะเห็นได้ว่า ความรู้ของผู้ที่ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นสำคัญมาก โดยบุคคลที่ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทส่วนใหญ่ จะเป็นบุคคลของหน่วยงานราชการ ซึ่งเป็นบุคคลที่คู่กรณีให้ความเคารพนับถือ ยำเกรง แต่บุคคลเหล่านี้มีความรู้ในเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องน้อยมาก จึงควรให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมกับมหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในการอบรมให้ความรู้ เพื่อนำไปใช้ในการจัดข้อพิพาทได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของดิเรก สาระวุฒิ (2540) ได้อธิบาย

ขยายความเพิ่มเติมว่าความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม รวมทั้งภาคีที่เกี่ยวข้องควบคู่ไปกับการศึกษาศึกษาศักยภาพและเงื่อนไขข้อจำกัดของชุมชนเป็นปัจจัยเสริมสร้างความเข้มแข็งของการพัฒนาความร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ

ฉะนั้น การให้ความรู้แก่บุคลากรที่ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยเพื่อยุติข้อพิพาทนั้น เป็นส่วนสำคัญมาก ชุมชนควรมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับหน่วยงานอื่น เช่น หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาในเรื่องนั้น เช่น ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมหรือปัญหาที่ดินทำกิน ควรจะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้รับผิดชอบ หรือหากชุมชนมีข้อตกลงความร่วมมือกับมหาวิทยาลัย สามารถนำองค์ความรู้จากอาจารย์ในมหาวิทยาลัยไปใช้ในการแก้ไขปัญหาได้ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Holton (2011) อันเกี่ยวกับชุมชนนักปฏิบัติ โดยอธิบายเพิ่มเติมอย่างสอดคล้องกับแนวคิดข้างต้นว่า ชุมชนนักปฏิบัติ คือ ชุมชนซึ่งมีพัฒนาการจากอดีตจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อสานต่อกิจการหรือกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดร่วมกัน อยู่การเรียนรู้ระหว่างการปฏิบัติ การผลักดันให้กลุ่มหรือองค์กรชุมชน ได้การสรรค์สร้างความรู้ไปด้วยกัน รวมถึงการมีมุมมองทางสังคมเกี่ยวกับการพัฒนา มากกว่ามุ่งเน้นแค่การสร้างเนื้อหาความรู้แต่เพียงลำพังโดยปราศจากการยึดโยงกับรากฐานในชุมชน

4. ปัญหาด้านทรัพยากรและงบประมาณ

ปัญหาด้านงบประมาณและทรัพยากรที่มีไม่เพียงพอซึ่งหน่วยงานของรัฐ ได้จัดสรรงบประมาณมาให้้น้อยมาก ไม่สามารถที่จะดำเนินการอะไรได้ แต่ยังสามารถใช้ทรัพยากรจากองค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากบุคลากรที่ทำ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยตรง เป็นคนในชุมชน หรือเป็นเจ้าหน้าที่ในองค์การบริหารส่วนตำบล จึงไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณมาก เว้นแต่จะมีการเชิญบุคลากรจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“ปัญหาด้านงบประมาณไม่เพียงพอ งบประมาณที่ใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทขององค์การบริหารส่วนตำบลปลื้มพลไชยมีจำนวน 5,000 บาทต่อปีและเวลาทำเรื่องขออนุมัติยาก”

ในเรื่องของการเบิกจ่ายค่อนข้างยุ่งยากหลายขั้นตอน ไม่สามารถช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบได้ทัน

วัตถุประสงค์ที่ 2

รูปแบบการจัดการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนของตำบลปลื้มพลไชย ในเรื่องของการยุติข้อพิพาท สมานฉันท์ ในชุมชน หรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่จะส่งผลให้การบริหารจัดการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยที่สุดนั้นควรจะให้ชาวบ้านหรือคู่กรณีพิพาทมาพบผู้ใหญ่บ้านหรือคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งนับเป็นจุดแรกของการเริ่มดำเนินการเพื่อยุติข้อพิพาท

ประการต่อมา ควรสร้างองค์ความรู้ในเรื่องของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือข้อกฎหมายพื้นฐานให้กับผู้ที่ ทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้สามารถปฏิบัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ในเบื้องต้น เช่น ความรู้ด้านกฎหมายที่ดิน เรื่องสัญญาซื้อขาย เป็นต้น ซึ่งองค์ความรู้ต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้จากเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน เช่น มหาวิทยาลัยฯ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“ควรจะมีการสอนทักษะเบื้องต้น องค์ความรู้ต่าง ๆ ให้กับผู้ใหญ่บ้านหรือกรรมการหมู่บ้านเพื่อดำเนินการเจรจาไกล่เกลี่ยเมื่อ ผู้ใหญ่บ้านหรือกรรมการไม่มีความรู้ด้านนี้ จึงเป็นการผลักระงับให้กับส่วนงานราชการ คือ องค์การบริหารส่วนตำบล หรือ เทศบาลปลื้มพลไชย ถ้าให้ชุมชนสามารถจัดการการบริหารยุติธรรมในองค์กรได้ ดังนั้นรูปแบบที่ดี คือ การให้เฝ้าระวังองค์ความรู้ให้กับกรรมการหมู่บ้านในเขตตำบลปลื้มพลไชยให้มีประสบการณ์ในการที่จะได้เป็นผู้เจรจา ไกล่เกลี่ย เพราะถ้าให้แต่ทางศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยกระบวนการจะล่าช้ามาก เช่น มีชาวบ้านมาร้องทุกข์วันนี้ จะต้องมีการทำแบบฟอร์มเสนอตามกระบวนการยุติธรรมตามผู้บังคับบัญชา ตามลำดับขั้น ต้องใช้ระยะเวลาเป็นสัปดาห์ จนประจักษ์พยานที่เกิดขึ้นได้สูญหายไปก่อนแล้ว”

เมื่อมีการสร้างองค์ความรู้ด้านการดำเนินการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแล้ว ต้องมีการสร้างองค์ความรู้ให้แก่คนในชุมชน เพื่อให้มีความรู้พื้นฐานอันเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ หรือกฎหมายพื้นฐานที่ควรรู้ เพื่อที่จะไม่ไปกระทบสิทธิของบุคคลอื่น รวมถึงการมีมุมมองทางสังคมเกี่ยวกับการพัฒนาการเป็นชุมชนนักปฏิบัติ (CoPs) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความแข็งแกร่ง ความยั่งยืนของพันธมิตรระหว่างชุมชนและมหาวิทยาลัย โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการคิดการตัดสินใจในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ให้เป็นไปตามแผน (สิริรัตน์ สารวณ, 2559)

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 รูปแบบของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ดี ที่นำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับคู่กรณีพิพาท ต้องมีรูปแบบดังนี้คือ

1. เมื่อมีข้อพิพาทที่คู่กรณีตกลงกันไม่ได้ จะนำมาสู่ระบบของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยเกิดจากการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีนิติกร กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน และเชิญเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้าร่วมในการเจรจาไกล่เกลี่ยตามข้อเรียกร้องของทั้งสองฝ่าย
2. เมื่อได้ข้อตกลงตามที่เรียกร้อง ให้จัดทำเป็น สัญญาประนีประนอมยอมความทั้งสองฝ่าย
3. หากฝ่ายใดผิดสัญญาไม่ปฏิบัติตาม อีกฝ่ายหนึ่งสามารถใช้สิทธิทางศาลได้

6.2 บุคลากรที่ทำการเข้าร่วมในการเจรจาไกล่เกลี่ย ควรเป็นบุคคลที่ทั้งสองฝ่ายเคารพนับถือ หรือเป็นบุคลากรจากหน่วยงานราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อความเป็นกลางในการไกล่เกลี่ยยุติข้อพิพาท

6.3 หากบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลขาดความรู้เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ควรสนับสนุนให้มีการอบรมผู้ไกล่เกลี่ยร่วมกับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ เช่น สำนักงานศาลยุติธรรม หรือสำนักงานอัยการ เป็นต้น

7. เอกสารอ้างอิง

- ปกรณ์ เข้มมงคล และสุวรรณา รองวิริยะพานิช, (2562) ระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและจัดทำผังเมืองรวมในบริบทประเทศไทย. *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ*, 6(2), 23-30.
- ดิเรก สาระวดี, (2540). *ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาธุรกิจชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ 1. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมพันธ์ เตชะอิกและคณะ. (2540). *การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์การชาวบ้าน*. พิมพ์ครั้งที่ 1. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สิริรัตน์ สำรวญ. (2559). การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการปฏิบัติงานของแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2556-2558) องค์การบริหารส่วนตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ*, 3(1), 25-32.
- สำนักงานคณะกรรมการการกฤษฎีกา. (2561). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540*. สืบค้น 14 ตุลาคม 2561, จาก <http://lad.correct.go.th/main/wp-content/uploads/2018/08/รธน40.pdf>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2559). *การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม*. สืบค้น 20 กรกฎาคม 2559, จาก http://www.opdc.go.th/special.php?spc_id=2&content_id.
- Cohen , M John and Uphoff Norman T. (1980). *Participation ' s Place in Rural Development: Seeking Clarity Through Specificity: 1980*, 8, World Development. 8 . pp. 213 - 218.
- Karp, D. and Clear, T. (2000). *Community Justice: A Conceptual Framework in Criminal Justice 2000*, vol. 2, (Charles M. Fried, ed.) Washington, DC: United States Department of Justice, Office of Justice Programs. National Institute of Justice.

- Holton, V. L., et al. (2011). *Measuring Community University Partnerships across a Complex Research University: Lessons and Findings from a Pilot*
- McNamana, (2559) C. *Basic guidelines to problem solving and decision making*. Available สืบค้น 20 กรกฎาคม 2559, จาก <http://www.authenticityconsulting.com>